

Tervise
Arengu
Instituut

Avaliku sektori esindajate hinnangud vanemluse valdkonnale

Tallinn 2022

Avaliku sektori esindajate hinnangud vanemluse valdkonnale

Aire Trummal

Tallinn 2022

Tervise Arengu Instituudi **missioon** on olla teaduspõhiste tervislike valikute kujundaja.

Väljaande andmete kasutamisel viidata allikale.

Soovitav viide käesolevale väljaandele: Trummal, A. Avaliku sektori esindajate hinnangud vanemluse valdkonnale. Tallinn: Tervise Arengu Instituut; 2022.

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
Kokkuvõte.....	5
1 Andmete kogumine.....	8
2 Ministeeriumite ja allasutuste esindajate intervjuude tulemused.....	9
2.1 Mõistete defineerimine.....	9
2.2 Sihtrühmade määratlemine.....	10
2.3 Praegused vanemate toetamise viisid.....	10
2.4 Murekohad ja arenguvajadused.....	11
2.5 Eri tasandite roll ja vastutus.....	14
2.5.1 Erinevate sektorite rollid.....	14
2.5.2 Tervise Arengu Instituudi roll.....	15
2.6 Vanemluse valdkond Tervise Arengu Instituudis.....	17
2.6.1 Vanemlusprogramm „Imelised aastad“.....	17
2.6.2 Veebikeskkond Tark Vanem.....	19
2.6.3 Valdkondadevaheline koostöö instituudis.....	20
2.6.4 Arenguvajadused.....	20
3 Kohalike omavalitsuste esindajate küsitluse tulemused.....	22
3.1 Vanemlusprogrammi „Imelised aastad“ pakkumine.....	22
3.2 Vanemluse toetamine omavalitsustes.....	24

Sissejuhatus

Vanemlusprogrammi „Imelised aastad“ (ingl *Incredible Years*) on Eestis rakendanud seitse aastat (alates 2014. aasta lõpust). 2021. aasta esimese poole seisuga on koolitusi korraldanud 67 kohalikku omavalitsust ja 3 laste vaimse tervise keskust. „Imeliste aastate“ koolituse on läbinud ligi 3900 lapsevanemat. Koolitusgrupe veavad eest 86 grupijuhti üle Eesti. Programmi koordineerib Tervise Arengu Instituut. Lisaks haldab instituut lastevanematele mõeldud Targa Vanema veebikeskkonda aadressiga tarkvanem.ee.

2022. aasta alguses [valmib Tervise Arengu Instituudi vanemluse valdkonna strateegia aastateks 2022–2026](#), et arendada edasi olemasolevaid tegevusi ning vaadata instituudi rolli ja võimalikke uusi tegevussuundi valdkonnas laiemalt.

Arenguvajadustest ülevaate saamiseks koguti valdkonnaga seotud ministeeriumite ja allasutuste esindajatelt ning kohalike omavalitsuste esindajatelt tagasisidet ja arvamusi, mida tutvustatakse siinses raportis.

Kokkuvõte

Vanemluse valdkonnast ülevaate saamiseks koguti andmeid 2021. aasta kevadel. Toimus 16 intervjuud, kus osales 28 valdkonnaga seotud isikut kolmest ministeeriumist ja kahest allasutusest. Lisaks küsitleti nende kohalike omavalituste (KOV) esindajaid, kes korraldavad „Imeliste aastate“ koolitusi Tervise Arengu Instituudi (TAI) partnerina. Ankeedile vastas 51 KOV-ide töötajat.

Esile tulnud peamised vajadused ja väljakutsed, millega vanemluse valdkonna tegevussuundade planeerimisel arvestada, on järgmised.

- ✓ Eestis on hakatud mõistma vanemluse toetamise olulisust. Püsivate muutuste saavutamiseni on siiski veel pikk tee minna. Ühiskonnas **tuleks jõuda mõtteviisini, et lapsevanemaks saamise ja olemise õppimine on vajalik ja täiesti loomulik.**
- ✓ Viimastel aastatel on erinevad organisatsioonid hakanud rohkem tegelema ennetusega. Siiski keskendutakse ühiskonnas jätkuvalt eelkõige tagajärgedele reageerimisele. **Vaja oleks pöörata suuremat tähelepanu ennetustööle ja vaadata kaugemale tulevikku.**
- ✓ Mitmed organisatsioonid pakuvad vanematele koolitusi ja tegelevad üldsuse teavitamisega. Suur osa lastevanematest aga enesearendamise võimalusteni ei jõua nende piiratud kättesaadavuse tõttu. **Vanemahariduse nähtavust ja kättesaadavust tuleks mastaapselt suurendada** ning võimaldada õppimist vanemaks olemise ja lapse kasvamise eri etappides.
- ✓ **Lapsevanemaks saamiseks valmistumine algab pereplaneerimisest**, mistõttu peaks suhete ja vanemluse teemasid käsitlema juba üldhariduskoolis. **Lapseootel ja väikelastega peresid nähakse vähe toetatud sihtrühmana**, kuna selles etapis on praegune fookus eelkõige meditsiinikeskne. **Lastevanemad vajavad rohkem abi ka teismelistega toimetulekuks** nii ennetaval tasandil kui ka tekkinud probleemide korral. Kõige paremini kaetud sihtrühm on eelkooliealiste lastega pered. Vanemluse teemal koolitamist vajaks ka erinevad laste ja peredega töötavad spetsialistid.
- ✓ Perede jaoks on olemas mitmeid toetavaid süsteeme, näiteks sünnitusabi, vanemapalk, perelepitus, riskis peredega tegelemine jmt. Murekohaks on aga palju tükeldatud projektipõhist lähenemist, nt koolituste pakkumisel. Lisaks on nõustamis-, teraapia- ja muude teenuste valik ning kättesaadavus piiratud. Ka riskis peredeni ei pruugi abi jõuda, kuna osa vanemaid ei näe ise selleks vajadust ning õigeaegseks märkamiseks head mehhanismid puuduvad. Õige ajastatuse ja jätkusuutlikkuse tagamiseks **on vaja vanemateni jõuda nii tervise- kui ka haridussüsteemi kaudu.**
- ✓ Kättesaadavuse suurendamise üks võtmetegur on kohaliku tasandi aktiveerimine. Praeguseks on juba tekkinud kogukonnapõhiseid lahendusi (nt kohalike keskuste näol), mis võimaldavad peredel saada infot ja toetust enda omavalitsuses. Edaspidi **tuleks rohkem rõhku panna KOV-ide kaasamisele ja kogukonnapõhiste süsteemide arendamisele**, et jõuda teenuste ja tegevustega lastevanematele lähemale.
- ✓ KOV-ide esindajad märkisid, et omavalitsuste tasandil jagatakse enam infot lasteaedade ja koolide kaudu, lisaks pakutakse psühholoogilist nõustamist, pereteraapia ja -lepituse teenust ning koolitusi beebi- või perekoolis. Rohkem on toetuse ja nõustamise võimalusi suuremate probleemidega peredele ning kõige vähem lapseootel või väikelastega peredele. KOV-ide esindajad ise näevad kõige suuremat vajadust programmide ja teenuste järele, mis on mõeldud kooliealiste ja teismeliste laste vanematele.
- ✓ Toetavate teenuste kättesaadavuse suurendamisel ei peaks esmast rõhku panema järjest uute programmide lisamisele, vaid **ennast tõestanud sekkumiste ja teenuste mahu olulisele kasvatamisele**. Uute sekkumiste peale tuleks mõelda sihtrühmade puhul, kes on veel katmata.

- ✓ Vanemluse valdkonna juhtimist riigi tasandil ja huvipooli ühendavat strateegilist planeerimist nähakse Sotsiaalministeeriumi rollina. Ministeerium saab tervikpilti luua koostöös allasutustega ehk Sotsiaalkindlustusameti ja TAI-ga. Seejuures on vaja läbi mõelda tegevuste jaotus ja koostöö kahe allasutuse vahel. Otseselt kaasatud peaksid olema ka vanemluse valdkonnaga seotud teised ministeeriumid.
- ✓ Tervise Arengu Instituudi ülesannetena nähakse:
 - valdkonna sisulist eestvedamist ja koostöösuhete arendamist,
 - tõenduspõhiste meetodite kohta info koondamist ja teavitustööd,
 - sekkumiste väljatöötamist või Eesti oludele kohandamist, levitamist ja kvaliteedi tagamist,
 - ennetustööle keskendumist.
- ✓ [Kui ministeeriumitelt ja allasutustelt peab tulema kogu valdkonna visioon ning tegevuste raamistik, siis elluviimise võimekus peab olema piirkondades kohapeal.](#) Seejuures on kandev roll kohalikel omavalitsustel. KOV-ides võiks olla inimesed, kes tegelevad programmide ja koolituste kohalikele tasandile toomisega nii lastevanemate kui ka spetsialistide jaoks. KOV-ide esindajad ise nägid omavalitsuse rollina eelkõige perede toetamist ja suunamist, erinevate teenuste kättesaadavuse tagamist ja koolituste pakkumist.
- ✓ Valdtkonnas osalevad ka vabaühendused ja muud organisatsioonid, kes saavad olla teemade algatajad, info inimesteni viijad ning riigisektori partnerid. Vanemluse valdkonna edasiviimisel nähakse rolli ka ülikoolidel õpetajate, lastekaitsetöötajate jm spetsialistide väljaõpetamisel.
- ✓ TAI praegused tegevused valdkonnas on vanemlusprogrammi „Imelised aastad“ koordineerimine ja veebikeskkonna Tark Vanem haldamine. Vanemlusprogrammi koolitused on seitsme aasta jooksul hästi käima läinud, lastevanemad on osalemisest huvitatud ning partneritena on kaasatud paljud KOV-id ja laste vaimse tervise keskused. See on hea näide lähenemisest, mida arendatakse ja mille kvaliteeti hoitakse riiklikul tasandil ning mille elluviimiseks kaasatakse omavalitsusi ja kohalikke keskusi. Praeguseks tekkinud nõudlus on aga palju suurem pakkumisest ning [„Imeliste aastate“ koolituste kättesaadavust lastevanematele oleks vaja tunduvalt suurendada](#). Siinjuures lähevad lahku arusaamad, kes peaks olema vanemlusprogrammi sihtrühm – osa pooldavad universaalennetuslikku lähenemist, osa aga koolituste pakkumist suuremate probleemidega peredele.
- ✓ Oluline osa KOV-idest sooviks korraldada senisest enam „Imeliste aastate“ koolitusgruppe, samas on vähesed omavalitsused valmis rahastamist suurendama. Takistuseks on ressursside nappus ja KOV-ide kohustused sotsiaalvaldkonnas laiemalt.
- ✓ Vanemlusprogrammi „Imelised aastad“ rahastamine viisil, kus osa koolituste kuludest katab TAI ja osa KOV-id, on olnud heas tasakaalus, et uue sekkumise sissetöötamisel kohalikku tasandit motiveerida. Pikemas perspektiivis ei ole riigi toetusega samal viisil jätkamine aga kestlik. [Vaja oleks otsida ja katsetada alternatiivseid rahastamismudeleid koolituste teostamiseks](#). Riiklikult rahastatud peaks ka edaspidi olema programmi kvaliteedi hoidmine, grupijuhtide väljaõpe ning uuringud ja hindamistegevus.
- ✓ TAI poolt hallatav Targa Vanema veebikeskkond on vajalik nii lastevanematele kui ka nendega töötavatele spetsialistidele. Praegu ei ole lehekülg veel piisavalt tuntud ning lastevanemad ei pruugi seda ise üles leida. [Oluline on Targa Vanema veebikeskkonnale laiemat kõlapinna tekitamine ning vanemate aktiivsem suunamine leheküljele](#).

Intervjuudes osalenutel paluti selgitada mõisteid „vanemaharidus“ ja „vanemluse toetamine“, et otsustada terminite kasutamise viisi üle vanemluse strateegias. **Vanemaharidust** nähti eelkõige kui baasõpetust (teadmisi, hoiakuid, meetodikaid ja oskusi) lapsevanemaks olemisest, laste kasvatamisest ja pere paremast toimetulekust, mis on suunatud kogu vanemate sihtrühmale läbi erinevate õppimisvõimaluste (koolitused, õppematerjalid jmt). **Vanemluse toetamise** all peeti eelkõige silmas lastevanemate abistamist laste kasvatamisel, sh erinevaid teenuseid (nõustamised, teraapiad, koolitused jm) ning peresõbraliku keskkonna arendamist.

1 Andmete kogumine

Intervjuud

Arenguvajaduste selgitamiseks koguti tagasisidet ja arvamusi avaliku sektori asutuste esindajatelt nii vanemluse valdkonna kohta laiemalt kui ka Tervise Arengu Instituudi panuse kohta. 2021. aasta märtsis ja aprillis viidi läbi kokku **16 poolstruktureeritud veebiintervjuud**, mis kestsid 40 kuni 90 minutit. Intervjueeriti TAI, kolme ministeeriumi ja ühe allasutuse esindajaid. TAI puhul osales intervjuudes nii juhte kui ka spetsialiste. Ministeeriumites ja allasutuses olid intervjueerituteks nõunikud, teenuste juhid jm vanemluse valdkonnaga seotud isikud. Intervjuude hulk oli järgmine:

- ✓ Tervise Arengu Instituut: 5 individuaal- ja 5 grüpiintervjuud, 15 osalejat.
- ✓ Sotsiaalministeerium, Siseministeerium, Justiitsministeerium, Sotsiaalkindlustusamet: 1 individuaal- ja 5 grüpiintervjuud, 13 osalejat.

Intervjuusid viisid läbi TAI töötajad Ly Kasvandik, Marilyn Koor ja Triin Vilms. Käsitletud teemad olid järgmised:

- ✓ mõistete „vanemaharidus“ ja „vanemluse toetamine“ sisu;
- ✓ lastevanemate toetamise seis Eestis ja arenguvajadused;
- ✓ valdkonnaga seotud organisatsioonid ja nende roll;
- ✓ Tervise Arengu Instituudi roll valdkonnas ja arenguvajadused.;
- ✓ vanemlusprogrammi „Imelised aastad“ ja veebikeskkonna Tark Vanem praegune seis ja arenguvajadused.

Analüüsi käigus jagati intervjuude tulemused teemaplokkideks, mida uuriti koos. Ühe teema alla koondunud tulemused sünteesiti uurija üldisteks järeldusteks selle kohta, milles seisnevad intervjuudes kirjeldatud praktikad, probleemid, rollid, vajadused jmt.

Küsitlus

Lisaks intervjuudele koguti tagasisidet KOV-idelt, kes korraldasid „Imeliste aastate“ koolitusi perioodil 2019. a kevad kuni 2021. a kevad. Selliseid KOV-e oli 67 ning küsimustik saadeti TAI kontaktisikule. Tallinn oli esindatud kahe vastajaga (Sotsiaal- ja Tervisehoiuamet ning Haridusamet) kuna TAI-l on kahe ametiga eraldi koostöösuhted ning Tallinnas toimub kõige rohkem koolitusi.

Elektroonset ankeeti täideti LimeSurvey keskkonnas 2,5 nädala jooksul 2021. aasta mais. **Vastas 51 KOV-i esindajat** ning vastamismäär oli 76%.

Küsimustik sisaldas nii valikvastustega kui ka lahtisi küsimusi ning esindatud olid järgmised teemad:

- ✓ „Imeliste aastate“ koolituste korraldamine, edaspidised vajadused ja võimalused;
- ✓ Targa Vanema veebikeskkonna kasutamine;
- ✓ vanemluse toetamine kohalikus omavalitsuses ja sellega seotud vajadused.

Andmete analüüsiks kasutati statistilise andmetöötluse programmi Stata 13. Tulemused on esitatud kogu valimi sagedusjaotustena. Lahtised vastused on sünteesitud uurija üldisteks järeldusteks.

2 Ministeeriumite ja allasutuste esindajate intervjuude tulemused

2.1 Mõistete defineerimine

Kõiki intervjuusid alustati küsimusega, kuidas selgitada mõisteid „vanemaharidus“ ja „vanemluse toetamine“. Tegemist on palju kasutatavate valdkonna mõistetega, mille definitsioonis ei ole ühiselt kokku lepitud. Vanemluse strateegia raames sooviti kasutada selgitatud termineid.

Vanemaharidus

Intervjuudes leidis kõige rohkem lähenemist, mis võtab vanemaharidust kokku järgmiselt.

Vanemaharidus on teadmiste ja oskuste omandamine ning hoiakute arendamine. See on baasõpetus lapsevanemaks olemiseks, lapse kasvatamiseks ja pere paremaks toimetulekuks; teadmiste ja meetodikate kogum, mis on edasi antud koolitusprogrammide, õpperaamatute vmt kaudu. Vanemaharidus on õpiprotsess, mille abil on võimalik areneda ning ennast lapsevanema rolliks ette valmistada. See sisaldab pedagoogilist lähenemist ning on mõeldud kogu lastevanemate sihtrühmale.

Lisaks töid mõned intervjuueeritud esile järgnevaid nüansse.

- ✓ Vanemaharidusega tegelemine on lapsevanema enda vastutus; see on iseenda harimine ja koolitamine. Õppimise eeldus on võimaluste olemasolu ja teadlikkus nendest.
- ✓ See tähendab õpituatsioonide loomist, mis annavad võimaluse omandada teadmisi vanemluse kohta ja parandada vanemlikke oskusi. Õppijad võivad olla nii lastevanemad, noored (kes veel ei ole lastevanemad) kui ka spetsialistid.
- ✓ Vanemaharidus sisaldab ka tänapäevast väärtuskasvatust (nt arusaama, et laps ei ole täiskasvanu omand, vaid indiviid oma õigustega).

Vanemluse toetamine

Mõiste „vanemluse toetamine“ enam esinenud selgitusi saab kokku võtta järgmisel viisil.

Vanemluse toetamine on lastevanemate mitmekülgne abistamine laste kasvatamisel teenuste, koolituste, sekkumiste, keskkonna loomise jm lahenduste kaudu. Need on erinevad meetmed, mille abil vanemad ja pered saavad paremini hakkama; näiteks nõustamised, teraapiad, paarisuhte toetamine, abi tervishoiusüsteemi kaudu, aga ka vaba aja veetmise võimalused, linnaruumi planeerimine, tööandja paindlikkus jpm. See tähendab nii reageerivaid kui ka ennetavaid teenuseid ning tugisüsteemi loomist.

Mõned intervjuueeritud lisasid siia juurde ka riiklikud toetused ja teised leidsid, et toetusi tuleks vaadata eraldi. Lisaks toodi välja järgnevaid aspekte.

- ✓ Vanemluse toetamine on teenused ja spetsialisti abi, kui vanem jääb hätta ning ei tea mida teha. See on individuaalsem lähenemine kui vanemaharidus.
- ✓ Toetamine sisaldab ka informatsiooni pakkumist nendele peredele, kes veel ei ole hädas. See on teavitus, mis võimaldab vanemal oskusi õppida ja annab infot pöördumise võimalustest (nt tarkvanem.ee).

Mitmed intervjueeritud aga leidsid, et üks mõiste sisaldub teises.

- ✓ Vanemaharidus sisaldub vanemluse toetamises, mis on laiem mõiste. Toetamise alla kuuluvad lisaks haridusele teenused vanematele, aga ka spetsialistide toetamine ja tugisüsteemid tervikuna.
- ✓ „Vanemluse toetamine“ on katusmõiste – mida me teeme selleks, et vanemad saaksid paremini hakkama. See on edasi antavate teadmiste, oskuste, võimekuse ja väärtussüsteemi kogum.
- ✓ Kaks mõistet hõlmavad kõike vanemaks olemise juures ja neid ei peaks lahku lööma. Vanemluse toetamine algab perekonnasüsteemi alustaladest kuni täpse suunitlusega teenusteni.

2.2 Sihtrühmade määratlemine

Küsimusele, millised on vanemluse toetamise ja lastevanemate harimise sihtrühmad, anti mitmesuguseid vastuseid.

- ✓ Kõige rohkem toodi esile sihtrühma jagunemist [lapse vanuse järgi](#), kuna vanuse kasvades muutuvad lapse arenguülesanded, toetamise vajadused ning pere murekohad. Täpsem jaotus on: esimesed paar-kolm eluaastat, eelkooliiga, noorem kooliiga, varane ja hiline murdeiga.
- ✓ Mitmed intervjueeritud mainisid jaotust [perekonna koosseisu](#) ja sellega seotud erinevate vanemlusviiside järgi. Näiteks kuuluvad siia mõlemad bioloogilised vanemad, lahutatud vanemad, üksikvanemad, kargpered, kasuvanemad, asendushooldus, last kasvatavad lähisugulased jt. Kokkuvõttes kõik last kasvatavad isikud.
- ✓ Mitu intervjueeritud jaotas sihtrühma [sotsiaalmajanduslike näitajate](#) ja perekonna haavatavuse taseme järgi, nt vanemate haridustaseme, pere majandusliku toimetuleku, uimastite tarvitamise jmt järgi.

Veel tehti sihtrühmade kohta järgmisi tähelepanekuid.

- ✓ Probleemide esinemise ja vajaduspõhise lähenemise korral saab sihtrühmana vaadata riskirühmas lapsi ja peresid. Lisaks nimetati erivajadustega või arenguhäiretega lapsi ning lapsi, kes ei puutu kokku haridussüsteemiga (ei käi lasteaias, on koduõppel). Ennetuse vaates saab eristada tasemeid (universaalne, valikuline või näidustatud ennetus), mis on seotud erinevate sihtrühmadega.
- ✓ Võimalik on jaotada ka elukoha järgi: linna- ja maainimesed ning nende erinev ligipääs teenustele. Venekeelne elanikkond võiks olla eraldi tähelepanu all, kuna nendeni jõutakse info ja sekkumistega vähem.
- ✓ Sihtrühm on ka koolinoored, kellest saavad edaspidi lapsevanemad. Samuti äsja lapsevanemaks saanud inimesed, st et vanemahariduse pakkumine võiks alata juba sündinudmajas.
- ✓ Ka vanavanemate harimisse tuleks panustada. Mõnes mõttes on sihtrühm kogu ühiskond, kuna kõigil oleks vaja teadmisi sellest, kuidas lapsi kaasav vanemlus toimib.

2.3 Praegused vanemate toetamise viisid

Järgnevalt on esitatud intervjuudes osalenute poolt antud ülevaade sellest, millised on vanemluse valdkonnas toimunud arengud ja praegused toetamise viisid.

- ✓ Mõned intervjueeritud märkisid positiivse arenguna seda, et Eestis on hakatud mõistma vanemluse toetamise olulisust ja lapsevanemaks olemise õppimise vajalikkust. [Mõtteviisi ja hoiaku on hakanud muutuma.](#)
- ✓ Rohkem toodi esile [erinevate koolituste pakkumist](#): „Imelised aastad“, Gordoni perekool, PREP paarisuhtekoolitus, beebi- ja perekoolid, Tallinna linnaosavalitsuste pakutavad

koolitused, loengute võimalus sünnitusmajades jm. On olemas riigisektori toetus programmile „Imelised aastad“ ja vabaühenduste poolne panustamine valdkonnas.

- ✓ **Toetavate süsteemidena** mainiti vanemapalka, ämmaemandaid ja sünnitusabi süsteemi, perearsti võimalust suunata patsient psühholoogi juurde, perelepituse teenust, pereteraapia võimalusi, Sotsiaalkindlustusameti (SKA) lastekaitse süsteemi ja ohvriabi, KOV-ide poolt riskiperede toetamist. Leiti, et regulatsioonid on paigas selleks, et tegeleda laste ja peredega selles etapis, kui on vaja konkreetsetele probleemidele reageerida.
- ✓ **Lasteaiad ja koolid** on üldiselt toetavad info jagamise ning probleemidega perede üles leidmise osas. Koolide kaudu pakutakse erinevaid loenguid vanematele (nt laste tervis, teismelisega suhtlemine, sõltuvusained jmt). Kõige tihedamad kontaktid vanematega on lasteaedades.
- ✓ Tekkinud on **kogukonnapõhiseid lahendusi** (nagu Perepesad vm keskused), mis võimaldavad info ja toetavate teenuste head kättesaadavust ning suurendavad sotsiaalset läbikäimist.
- ✓ Vanemluse valdkonnas on korraldatud kampaaniaid ja tegeletakse **teavitustööga** (nt Targa Vanema veebileht, Lastekaitse Liidu tegevus).
- ✓ **Ennetuse suunaga** tegeletakse üha enam: nt Päästeamet, Politsei- ja Piirivalveamet ning Eesti Haigekassa räägivad rohkem ennetusest. Lisaks teadvustatakse üha enam vaimse tervise teemasid (nt MTÜ Peaasjad tegevuse kaudu). Ka ennetusprogrammid, mis ei ole otseselt vanemlusega seotud, aitavad valdkonnale kaasa (nt VEPA Käitumisoskuste Mäng).

Mitmes intervjuus leiti, et toetuse võimalused ja info on olemas, kui lapsevanemal endal on huvi ning tahtmine teavet ja nõu saada. Valdavalt kaldus olemasolevatest teenustest ja süsteemidest rääkides jutt siiski kohe ka puudujääkidele, kuna mainitud võimaluste (koolitused, teenused jm) kättesaadavus on halb, tegevus on paljuski projektipõhine ning puudu on süsteemsusest.

2.4 Murekohad ja arenguvajadused

Kolme ministeeriumi, SKA ja TAI esindajatega tehtud intervjuudest koorusid arenguvajadustena välja järgmised suuremad teemaderingid.

Baashoiakute muutmine

Kõlama jäi arusaam, et ühiskonnas oleks vaja jõuda mõistmiseni, et lapsevanemaks saamise ja olemise õppimine on tavapärane, loomulik ja vajalik ning need teadmised ja oskused ei tule iseenesest. Hoiakud on hakanud muutuma, aga veel on pikk tee minna. Normaliseerida tuleks lapsevanemaks olemise õppimist ning positiivset vanemlust kui mõtteviisi. Vaja on jõuda ka selleni, et lastevanemad ise näeksid enda aktiivset rolli ja mõistaksid, et vanemlust saab ja tulebki õppida. Praegu loodetakse liiga palju haridussüsteemile ning levinud on arusaam, et kool peab lapsega suure osa tööst ära tegema.

Ennetustööle keskendumine

Märgiti, et ühiskonna arusaamade ja tegutsemise osas oleme jätkuvalt rohkem keskendunud reageerimisele. Tekkinud olukordade kiirelt lahendamine domineerib pikaegse planeerimise üle. Ennetuse vajalikkus (et hoida ära probleeme aastate pärast) ei ole paljudele veel arusaadav ning selgemini mõistetav on panustamine hetkeprobleemide lahendamisele. Seega on vaja rohkem keskenduda ennetustööle ja seda nii vanemluse kui ka teiste seotud valdkondade puhul.

Vanemahariduse ulatuslik pakkumine

Praegu pakutakse vanemaharidust piiratud mahu ja see on kättesaadav väikesele hulgale lastevanematele – rohkem neile, kes on ise aktiivsed, oskavad otsida ja näevad vajadust

enda oskuste täiendamiseks. Erineva sisuga programme on Eestis kasutusele võtnud ja arendanud mitmed organisatsioonid, aga tasuta koolitustele on väga keeruline pääseda. Vaja on vanemahariduse nähtavust ja kättesaadavust mastaapselt suurendada. Ideaalis võiks see ennetuse tasand olla kättesaadav kõigile lastevanematele.

Süsteemselt on vaja läheneda vanemaks olemise eri etappidele alates lapsevanemaks saamise planeerimisest ja lapsevanemaks saamisest kuni lapse erinevate arengufaasideni. Nende etappide läbimiseks läheb tarvis erinevaid teadmisi ja oskusi. Vanemaharidus peaks kaasnema vanemaks saamise ja olemisega olenemata sellest, kas ilmneb probleeme või mitte.

Lühisekkumiste väljatöötamine

Ühiskonnas ei ole võimalik ulatuslikku mõju saavutada pikaaegset pühendumist nõudvate kulukate programmidega. Lisaks nendele on vaja välja arendada lühisekkumisi, mis võimaldavad toetada suurt hulka lastevanemaid ja jõuda eri piirkondadesse üle Eesti. Niisugused lahendused peaksid olema hõlpsasti kättesaadavad, kompaktsed ja praktilised, väiksema ajakuluga ja soodsad. Pakuti nt lühikursuseid (sh veebipõhiseid), kaugnõustamisi, eneseabirakendusi, infotelefoni ja päringute tegemise võimalusi.

Teenuste valiku tagamine

Intervjuudes märgiti, et kuigi praegu pööratakse tagajärgedele rohkem tähelepanu kui ennetusele, tuleb ka selles valdkonnas arendada süsteemsust ja muuta teenused kättesaadavamaks. Individuaalsed nõustamise teenused on kallid, vanematele valdavalt tasulised ja puudus on spetsialistidest (nt pereterapeutidest või psühholoogidest). Pere- või paariteraapia ei peaks olema selline teenus, mille eest pere ise tasub, kui on juba väga raske.

Teenused ei pruugi olla kättesaadavad riskis peredele neile sobival viisil. Sellised pered oleks vaja toetuse pakkumiseks üles leida varem. Raskusi on lastevanematega, kes ise ei näe, et nad vajavad abi ning kelle probleemid ei ole veel nii suured, et pere jõuaks lastekaitse vaatevälja. Kui vanemad ise vajadust ei taju, ei ole head mehhanismi kontakti saamiseks ja märkamiseks. Tõsisemate probleemidega vanematel (nt tervenendud sõltlastel) ei ole võimalusi neile sobivates programmides osalemiseks.

Lisaks kättesaadavusele peaks teenuste osas tekkima rohkem võimalusi valida. Osale piisab mõnest korrast lühisekkumisest ja osale on vaja pool aastat intensiivset pereteraapiat; mõnele sobib individuaalne nõustamine ja teisele grupitöö jne. Vanematele, kes ei ole võimelised pikka koolitust läbima, sobiks võib-olla koduprogramm, tugiisik vmt. Võimalused peaksid varieeruma vastavalt vajadusele ning ideaalis võiks kõikidele sihtrühmadele olla mingid teenused olemas.

Katmata sihtrühmadele tähelepanu pööramine

Vanemlus algab pereplaneerimisest, kuid see teema ei ole veel süsteemselt koolide õppekavas. Vanemlus õppeainena võiks olla esindatud läbi terve koolielu lastele eakohasel viisil (nt inimeseõpetuse aine raames). Paljud ei tea lapsevanemaks saades, mida see endas sisaldab ja kuidas vanemaks olemist arendada. Leiti, et õppekavas võiks süsteemselt sees olla inimsuhete, sotsiaalsete oskuste, vanemluse ja sellega seotud hoiakute teemad.

Üks halvasti kaetud sihtrühm on lapseootel ja väikelastega pered. Arendamist vajab lapseootel ja väikelastega perede koduviitide süsteem (ämmaemanda ja pereõe poolt). See saaks olla tavapärase osa vanemaks saamise juures, et tuvastada pere vajadused. Juba lapseootusest alatest peaksid olema kättesaadavad nii harivad kui ka toetavad teenused. Selles etapis saab praegu enamasti meditsiinilist tuge, kuid keeruline on leida vaimset tuge emaks või isaks saamiseks valmistumisel. Näiteks on vanemaid, kellel on väikelapsega suhte arendamise ja kiindumuse tekkimisega raskusi. Mitmed intervjuueeritud leidsid, et sellesse valdkonda peaks praegu kõige enam panustama ning aukude täitmist tuleks alustada kõige algusest.

Lastevanemad vajavad rohkem tuge ka teismelistega toimetulekuks. Kui lapseast on läbi tulnud nii, et olulisi probleeme ei esinenud, võivad probleemid vanematele üllatusena tekkida teismeeas. Vanemad ei oska nendega toime tulla ning hakkavad infot soovima. Et teismeikka jõudnud lastega oleks kergem toime tulla, on vaja innustada vanemaid eeltööd

tegema juba varem. Lisaks peaks looma võimalusi toetuse saamiseks enne seda, kui ilmnenud probleemid jõuavad nii kaugele, et tuleb hakata nt psühhiaatrit otsima. Märjiti, et liiga tagaplaanile on jäänud ka rasked teismelised ja vaja oleks nt tugigruppe nende vanematele. Praegu pakume säärestel juhtudel juba teraapiat (nagu mitmedimensiooniline pereteraapia).

Kohaliku tasandi aktiveerimine

Rohkem rõhku tuleks edaspidi panna kohaliku tasandi tegevustele KOV-ide kaudu ja kogukonnapõhiste teenustele. Oleks vaja arendada süsteemi, kuidas jõuda vanemateni üle Eesti ning võimaldada peredele hõlpsalt kättesaadavat infot ja teenuseid kõigis piirkondades. Juhti tähelepanu, et nt pealinna lähedased KOV-id panustavad Tallinnas osutatavatele teenustele, aga teiste piirkondade KOV-idel ei pruugi olla vanemaid kuhugi saata. Lisaks programmide ja teenuste arendamisele või Eesti konteksti jaoks kohandamisele on vaja süsteemi, kuidas nendega vanemateni jõuda igas piirkonnas. See võib tähendada nii kogukondade aktiveerimist kui ka kohalike keskuste (perekeskus, tervisekeskus vm) loomist, et oleks olemas turvaline ja kättesaadav koht, kus käia ennast arendamas ja teistega suhtlemas. Ilma kohapealse korralduseta jõuavad tegevused inimesteni juhuslikult.

Kättesaadavuse suurendamine

Eespool esitatud teemadest käib korduvalt läbi vajadus süsteemselt korraldatud ja hõlpsalt kättesaadavate teenuste, tegevuste ja info järele. Ideaalis võiks igal vanemal, kellel on alaealine laps, olla võimalus osaleda mõnes vanemaharidusega seotud sekkumises. Leiti, et juba on palju lastevanemaid, kes on asjast huvitatud ja osalemiseks valmis ning kelle kaudu on võimalik saavutada ühiskondlikku mõju. Praegu saab toetust ja nõu aga eelkõige see, kes ise oskab aktiivselt nõuda või kes saab koolituste ja teenuste eest maksta. Kättesaadavuse tagamiseks on vaja arendada nii füüsilist kui ka digitaalset keskkonda.

Lisaks märjiti, et esmast rõhku ei peaks panema järjest uute programmide pakkumisele (mis teeb olukorra ka sihtrühma jaoks segaseks ja kirjuks), vaid olemasolevate ja häid tulemusi näidanud teenuste ja programmide mahu ning kättesaadavuse olulisele kasvatamisele, et suurendada nende ühiskondlikku mõju. Lisanduvate uute programmide ja teenuste peale tuleks mõelda sihtrühmade puhul, kes on veel katmata. Praegu on Eestis rohkem kaetud eelkooliealiste lastega pered.

Teenuste liitmine olemasolevatesse süsteemidesse

Üks väljakutse nii vanemluse valdkonnas kui ka ennetuses laiemalt on palju tükeldatud projektipõhist lähenemist, mis ei ole osa suurematest süsteemidest. Selliselt ei pruugi välisrahastusega projekti lõppedes ennast tõestanud tegevus jätkusuutlikult edasi minna.

Jätkusuutlikkuse tagamiseks ja vanemahariduse normaliseerimiseks oleks vaja vanemateni jõuda nii tervise- kui ka haridussüsteemi kaudu. Sellisel juhul peaks ka lapsevanem ise vähem tegelema info ja võimaluste otsimisega, mis on talle lisakoormus. Näitena toodi, et nii lasteaias kui ka koolis peetakse arenguvestlusti, et arutada vanematega laste edasijõudmist. Nende kohtumiste kaudu võiks vanemaid ka vanemluse küsimustes rohkem toetada ning parandada nende arusaamist oma vanemlikust rollist. Lasteaias ja algklassides on õpetajate ja vanemate kontakt tihedam, edasi läheb tähelepanu eelkõige õppimisele. Mitmed probleemid, nt koolikohustuse mittetäitmine, avalduvad aga koolisüsteemis.

Ka esmatasandi tervishoiusüsteemi on võimalik rohkem kaasata. Iga laps peaks käima vähemalt kord aastas perearsti juures. Leiti, et perearsti vastuvõtu ajal võiks lapse kohustusliku läbivaatuse kõrval rohkem vestelda pere toimetulekust. Kui perearst ise ei jõua peredega sellisel määral tegeleda, võiks selleks perearstikeskustes olla eraldi inimene, kes saaks lastevanematele nõu anda ja vajaduse korral suunata nt perekeskusesse.

Ühe murekohana märjiti ka seda, et probleemide korral peavad vanemad käima oma lugu rääkimas erinevate spetsialistide juures haridus-, sotsiaal- ja tervisesüsteemis ning erinevad osapooled ei jaga omavahel infot. Lastevanematel võiks olla nn üks uks, mille kaudu jõuda vajaliku toetuse ja teenusteni.

Laste ja peredega kokku puutuvate erinevate osapoolte kaasamiseks on vaja vanemluse teemal koolitada ka spetsialiste, et nad oskaks märgata, toetada ja suunata. See puudutab muu hulgas õpetajate ja lastekaitsetöötajate väljaõpet ja ettevalmistust.

Üldise süsteemsuse kohta leiti, et tuleks jõudsalt edasi minna universaalsete baasteadmiste ja oskuste õpetamisega kõigis lastevanemate sihtrühmades jätkusuutlikul viisil. Seeläbi väheneb ka tagajärgedega tegelemise vajadus. Lisanduma peaksid spetsiifilisemad sekkumised kas eapõhiselt või probleemide eripäradest tulenevalt.

2.5 Eri tasandite roll ja vastutus

2.5.1 Erinevate sektorite rollid

Intervjuudes osalenutelt uuriti, millised organisatsioonid vanemluse valdkonnas silma paistavad ning milline peaks olema eri sektorite ja organisatsioonide roll.

Koolitusi ja teenuseid pakkuvad organisatsioonid

Lastevanemad saavad teavet, nõu ja koolitusi erinevate vabaühenduste ja keskuste kaudu. Samas märgiti, et praegu ei ole laia tegutsemisulatusega organisatsioone võimalikult paljude lastevanemateni jõudmiseks ning korraldatakse erinevaid väiksema mahuga tegevusi mitmetes suundades.

Vanemluse teemadega seotud organisatsioonidest ja keskustest mainitakse järgmisi: perekeskus Sina ja Mina (ning Gordoni perekool), SA Väärtustades Elu (ja PREP paarisuhte koolitus), erinevad beebi- ja perekoolid, laste tugikeskused, Lastekaitse Liit, EELK perekeskus, MTÜ Igaale Lapsele Pere, Eesti Lastevanemate Liit, Eesti Lasterikaste Perede Liit, vaimse tervise valdkonnas MTÜ Peaasjad ja MTÜ VAITER, Eesti Seksuaaltervise Liit, noorte nõustamiskeskused, õppenõustamiskeskused. Lisaks lasteaiaid, koolid ja rahvaülikoolid, kes korraldavad vanematele mõeldud loenguid või koolitusi, ning loenguid või seminare pakkuvad üksikettevõtjad.

Vabaühenduste rolli kohta toodi välja, et need [organisatsioonid saavad olla tegevuste algatajad](#), [info inimesteni viijad](#) ja [riigisektori partnerid](#), kuid nende õlule ei saa laialdast süsteemi üles ehitada.

Toetuse ja nõuande pakkumisel on valdkonnaga seotud ka naistenõuandlad, sünnitusmajad, ämmaemandad ja perearstid. Samas ei ole need praegu piisavalt aktiivsed vanemluse toetajad ja info jagajad ning siin on palju koostöö arendamise võimalusi. Vanemate ja vanemlusega puutuvad kokku ka lastepsühholoogid, eripedagoogid, lasteaia- ja kooliõpetajad jt. Valdkonna arendamisel nähakse rolli ka ülikoolidel lasteaia- ja kooliõpetajate, lastekaitsetöötajate jm spetsialistide väljaõppega seoses.

Riigisektori asutused

Vanemluse valdkonna riigi tasandil [juhtimist ja osapooli ühendavat strateegilist planeerimist nähakse Sotsiaalministeeriumi rollina](#). Ministeeriumi poolne tervikpildi loomine saaks toimuda koostöös allasutuste, Sotsiaalkindlustusameti ja Tervise Arengu Instituudiga. Intervjuudes märgiti, et vanemluse teema peaks olema jaotatud SKA ja TAI vahel – lastekaitse- ja sotsiaalsüsteem (probleemidega perede ja laste toetamiseks ning juhtumitega tegelemiseks) pluss laialdase ennetuse ja vanemahariduse süsteem. Samas töid SKA esindajad välja, et täna on SKA rolliks ka aina enam ennetus ning lastekaitsetöötajate nõustamine perede laiemaks toetamiseks.

Lisaks [peaksid otseselt kaasatud olema erinevad ministeeriumid](#), kellega vanemluse valdkond rohkem seotud on – Haridus- ja Teadusministeerium, Siseministeerium ja Justiitsministeerium. Tugevat vajadust senisest suurema koostöö järele märgiti Haridus- ja Teadusministeeriumi puhul, kelle rolli nähakse lasteaedade ja koolide kaasamisel ja õppekavade kujundamisel. Lisaks toodi välja, et valdkondade üleses ennetuses (sh vanemlus) oleks vaja kõrgema tasandi panust et tekiks koostöö riigiasutuste vahel,

kujuneks vastav poliitika ja loodaks ühisstrateegia. Täna on erinevad ministeeriumid oma tegevuses liiga omaette ning osapooli on keeruline ministeeriumite või allasutuste tasandilt koos toimimisse ühendada. Vajalik on aga mitmete osapoolte kokkulepe ning vastutuse jagamine.

Kohalikud omavalitsused

Riigisektor peab paika panema visiooni ja tegevuse raamistiku, aga **elluviimise võimekus peab olema piirkondades kohapeal**. Siin nähakse kandvat rolli kohalikel omavalitsustel. Praegu suudavad KOV-id valdkonda panustada erineval määral.

KOV-ide lastekaitse- ja sotsiaaltöötajate rolli kohta esines vastakaid arvamusi. Osas intervjuudes märgiti, et lisaks lastekaitsele peaks omavalitsus olema rohkem seotud perede murede varajase märkamise, kiire edasisuunamise, võimaluste loomise ja üldise teavitustööga. Teistes intervjuudes toodi välja, et KOV-ide lastekaitse- ja sotsiaaltöötajate tegevusvaldkond on viimastel aastatel juba oluliselt laienenud.

Praegu peab lastekaitseja toetama suuremate probleemidega peresid, käima raskete juhtumitega kohtus ja lahendama juriidilisi küsimusi. Lisaks on lastekaitsetöötajale pandud perede laiema nõustamise, toetamise ja teavitustöö ülesanne. Märgiti, et neid kohustusi ei saa korraga täita ja lisaks ka esmast ennetust põhivastutusena lastekaitsetöötajale anda. Seda nii töökoormuse kui ka rollide vastuolulisuse tõttu (lastekaitset pigem kardetakse kui minnakse sinna nõu ja infot küsima). Pakuti välja, et KOV-ide juures võiks olla tööl eraldi inimesed, kellel on perede ja vanemate mitmekülgse toetamise roll ja ka vastav kompetents.

KOV on peredele kõige lähemal seisev avaliku halduse tasand. Omavalitsustes võiks olla inimesed, kes vastutavad selle eest, et lastevanematele ja spetsialistidele mõeldud programmid või koolitused oleksid piirkonnas kättesaadavad. Siinjuures oleks võimalik ka KOV-ide koostöö nt teenuskeskuste ja ühiste tegevusplaanide arendamisel, kuna ühes KOV-is võib jõudlust väheks jääda.

Üheks võimaluseks on eestvedamine maakondlike arendusorganisatsioonide ehk MARO-de kaudu (tervise ja turvalisuse valdkonnaga seotult). Tallinnas saaks koonduda linnaosade tasandil, kuna linn tervikuna on liiga suur ja bürokraatlik üksus. Partneritena saab kaasata kohalikke organisatsioone ja aktiveerida kogukonda. Hea näitena kohaliku tasandi arendusest toodi esile kolmes KOV-is käivitunud Perepesade mudelit. Lisaks märgiti, et KOV-id on piirkonna lasteaedade ja koolide pidajad, mistõttu nähakse nende rolli ka haridusasutustes toimuva ennetus- ja teavitustöö suunamisel.

Et KOV-ides tegevusi arendada, peaks omavalitsustel olema info ennest tõestanud ja hästi toimivate sekkumiste kohta ning selgemad suunised enda võimaliku rolli kohta valdkonnas. Täheldati, et kohaliku omavalitsuse korralduse seadus ei näe omavalitsuste ülesandena ette laiema heaolu edendamist või vanemluse toetamist; seega ei pruugi paljud omavalitsused seda enda töövaldkonnana teadvustada. Riigi tasandi ülesanne on KOV-ide teadlikkust ja aktiivsust suunata. Seejuures tuleb läbi mõelda, kuidas kasutada ressursse erinevate ülesannete täitmiseks, kuna ka tegevuste rahastamisega peaks omavalitsuste tasand praegusest enam seotud olema.

2.5.2 Tervise Arengu Instituudi roll

Kõigilt intervjueritult uuriti, millisenad näevad TAI rolli vanemluse valdkonnas, millised peaksid olema instituudi üldised tegevussuunad ja vastutus. Vastustest koorus üldpilt, mis on lisaks vanemluse valdkonnale osaliselt laiendatav ka TAI rollile tervisedenduses üldisemalt.

Eestvedaja

TAI kui ettepanekute tegija, huvikaitse ja lobitöö tegija.
TAI kui erinevate osapoolte ühendaja, koostöö ja võrgustikutöö arendaja.

Allasutuses on rohkem aega ja võimalust süveneda ja vajadusi hinnata kui ministeeriumis. Seega saab TAI läbi mõelda ja välja pakkuda reaalseid lahendusi ning neile toetust küsida. Selleks peab instituudil endal olema valdkonna kohta selge visioon ja tegevusplaan. Instituut saaks eestvedamisel olla proaktiivne ehk TAI ei peaks ootama, et teda kaasatakse, vaid ise esitama ettepanekuid ning tegema lobitööd ministeeriumite ja poliitikute suunas. Leiti, et praegu on instituut selles osas pigem passiivses rollis. Võiks olla rohkem kõneisikuid ning võib-olla oleks kasu ka müügitöö oskustega inimestest.

Lisaks saab instituut olla nn liim seotud huvipoolte vahel, mis ühendab ja kaasab. TAI peaks olema avatud mitmekülgsele koostööle teiste riigiasutuste, KOV-ide, vabaühenduste ja rahvusvaheliste organisatsioonidega. Selleks, et pakkuda valdkonna spetsialistidele vajalikku tuge, on vaja jätkata erinevate võrgustike moodustamise ja hoidmisega (koolitajad, perede ja lastega töötavad spetsialistid jmt). Pakuti välja, et TAI võiks olla vanemluse teema koondaja Eestis. Nii saaks tekkida teadmine, et asjad, mida TAI toetab, on toimivad ja vajalikud.

Arendaja ja koordineerija

TAI kui sekkumiste Eestisse tooja, väljaarendaja ja nende mõju hindaja.
TAI kui toimivate sekkumiste levitaja ning laiemasse süsteemi üleandja.
TAI kui sekkumiste kvaliteedi tagaja.

TAI saab olla kursis parima teadmise ja tõendusega valdkonnas ning sellest lähtuvalt olla kvaliteetsete sekkumiste ja teenuste Eestisse tooja, arendaja ning algataja. Instituudi roll oleks näidata nii teoorias kui ka praktikas, mis töötab hästi. Kui Eesti jaoks on kohandamise, testimise ja mõju-uuringute kaudu tuvastatud hästi toimivad sekkumised, tuleks mastaabiefekti saavutamiseks sekkumised üle anda teistesse struktuuridesse. TAI ülesanne oleks välja pakkuda toimiv süsteem üle-eestilise kättesaadavuse tagamiseks, et sekkumine peale väljaarendamist ei hääbuks. Püsiv rakendamine peab olema lähemal inimestele ehk omavalitsustes ja kogukondades.

TAI-le kui arenduste omanikule peaks jääma ühtse kvaliteedi hoidja, kaasajastaja ja hindaja roll ka peale sekkumise laiemasse süsteemi üleandmist. Samas vajaks lahendamist küsimus, kuidas motiveerida teisi osapooli sekkumist või teenust osutama ja kvaliteeti tagama. Siinjuures on oluline TAI-poolne jätkuv toetus ja nõustamine. Ühtlane kvaliteet tähendab kindlaid materjale, ühtsetel alustel koolitusi ning koolitajate ettevalimistust ja ühtsetel alustel rakendamist.

Kompetentsikeskus ja teavitaja

TAI kui teadmiste ja tõenduspõhiste meetodite kohta info koondaja.
TAI kui ühiskonnas tõstatuvate teemade jälgija ja laiema teavitustöö tegija.

Intervjueeritud leidsid, et püsiv ja pidevalt arenev kompetents saab paremini tekkida allasutuste kui ministeeriumi tasandil. Seega saab TAI olla kompetentsikeskus, kes on kursis valdkonna parimate teadmiste, tõenduspõhisuse ja uute arengutega ning jagab seda infot erinevatele riigiasutustele ja teistele organisatsioonidele. See puudutaks nii valdkonna üldist korraldust kui ka erinevaid sekkumisi ja hindamisega seotud mõõtevahendeid, samuti valdkonna uuringuid ja nende läbiviimist. Lisaks saab TAI tuua olulistel teemadel juurde välisekspertiisi ja teha mitmekülgset koostööd teiste organisatsioonidega ehk olla nii kompetentsikeskus kui ka kompetentsi kaasav keskus.

TAI ülesanne saab olla ühiskonna teadlikkuse suurendamine. Selleks tuleks pakkuda valdkondlikku infot ja andmeid arusaadaval ja hõlpsasti kasutataval viisil. Instituut saaks ka jälgida, millised teemad ühiskonnas tõstatuvad, kuidas on need seotud vanemluse valdkonnaga ning milliseid kommentaare ja soovitusi selle kohta jagada.

Parima praktilise teadmise koondamiseks võiks TAI kokku koguda erinevad materjalid spetsialistidele ja organisatsioonidele kasutamiseks. Veel oleks võimalik tegeleda valdkonna sisu avamisega spetsialistide jaoks – mida tuleks erinevatele sihtrühmadele vanemluse teemadel rääkida.

Ennetaja

TAI kui ennetuse fookuse hoidja.

Intervjuudes leiti, et TAI saab olla ennetustegevust ja -kompetentsi koondavaks organisatsiooniks. Seejuures vajaks läbimõtlemit SKA ja TAI vaheliste rollide jaotus ja koostöö. Praegu tegeleb ka SKA ennetusega, kuid üldise tööjaotuse osas nähti pigem seda, et SKA suund võiks olla lastekaitse, ohvriabi ja juhtumitöö ning TAI suund laiem ennetustegevus. Samas on ennetusel mitu tasandit (universaalne, valikuline ja näidustatud) ning ennetustöö ja tekkinud probleemidega tegelemine peavad olema omavahelises koostöös. Seejuures on SKA tugevus üle-eestiline spetsialistide võrgustik ja nõustav tugisüsteem. TAI saaks olla suures osas universaalennetusse panustaja, et võimalikult suur hulk lapsevanemaid omandaks baasteadmised vanemlusest.

2.6 Vanemluse valdkond Tervise Arengu Instituudis

2.6.1 Vanemlusprogramm „Imelised aastad“

Senine areng

Avaliku sektori esindajate sõnul on vanemlusprogramm „Imelised aastad“ hea näide lähenemisest, kus arendus ja kvaliteedi hoidmine toimub riigi tasandil ning elluviimine kohalikul tasandil KOV-ide ja laste vaimse tervise keskuste kaudu. TAI pakub KOV-idele tuge ning tegeleb grupijuhtide väljaõppe ja arendamisega. Seitsme aasta jooksul (alates 2014. a lõpust) on toimunud süsteemne edasiliikumine. Programmil läheb hästi, kuna seda [peetakse oluliseks, lastevanemad on osalemisest huvitatud ja kaasatud on paljud KOV-id](#). Tänu antud programmile on vanemluse teema ka laiemalt tõstatunud. Samas on praeguseks tekkinud nõudlus palju suurem pakkumisest ning koolituste kättesaadavus sihtrühma jaoks on pigem madal.

Mitmed intervjuueeritud leidsid, et koolitusel käinud lastevanemate hulk jääb samal viisil jätkates liiga väikeseks selleks, et saavutada ühiskonnas püsivat mõju. Oleks vaja [kiiremas tempos laieneda ja kättesaadavust oluliselt parandada](#). Seejuures aga lisati, et paraku ei ole teada, kuidas ennetuse valdkonnas mastaapset laienemist saavutada, kuna puuduvad võrgustikud, kuhu teenuseid üle anda. Kui tervishoiuteenuseid on võimalik üle anda Eesti Haigekassale ja tervishoiusüsteemile, siis ennetuse puhul niisugust otsest võimalust ei ole. Märgiti küll, et on olemas MARO-d kui maakondlik võrgustik, aga neil ei ole riigi tasandil sellist vastutust. Seega oleks vaja leida häid näiteid, millest õppida. Pakuti, et võib-olla saaks eeskujuga võtta Politsei- ja Piirivalveametilt ja Päästeametilt, kuna nendel on välja arendatud üle-eestilised võrgustikud (sh vabatahtlikud päästjad ja abipolitseinikud). Regionaalsed keskused on Sotsiaalkindlustusametil, mistõttu esitati ka mõtet, et see teenus võiks võib-olla üle minna SKA-le. Kindlasti aga ei saa riigi poolt veel keskusi juurde teha.

Koolituste sihtrühm

Programmi sihtrühma osas läksid intervjuueeritute arvamused lahku. Osa leidis, et „Imeliste aastate“ koolitused peaksid olema kättesaadavad kõigile vanematele, teised aga pakkusid, et keskenduda tuleks eelkõige suuremas riskis olevatele peredele.

[Universaalse ennetuse lähenemise](#) pooldajad märkisid, et selline koolitus on vajalik ka nendele vanematele, kellel ei ole veel probleeme tekkinud. Mida rohkem programmi pakkuda, seda enam on võimalik kujundada hoiakuid, et me kõik tegutseksime lastele parema keskkonna pakkumise nimel. Seega ei peaks tegemist olema eksklusiivse koolitusega, mida riik võimaldab üksnes väikeses koguses, vaid laialdasemalt kättesaadava sekkumisega, mida on mugav kohalikul tasandil rakendada. Kui paljudel vanematel tekib

võimalus osaleda, muutub ka diskussioon positiivse vanemluse teemal järjest tavapärasemaks.

Teise poole esindajad argumenteerisid, et kuna ressursid on piiratud ja nii pikk programm on pigem kulukas, võiks „Imeliste aastate“ koolitusi [pakkuda peredele, kellel on seda kõige rohkem vaja](#). Praegu osalevad koolitusel ka need vanemad, kes ise infot otsivad ja on teadlikumad ning riskirühmade vanemaid ei kaasata piisavalt. Oluline on, et koolitusele jõuaksid ka sellised lastevanemad, kes veel ei ole lastekaitse vaateväljas ning kes ise ei oska vajadust näha ja oma probleeme teadvustada. Leiti, et potentsiaalne riskirühm on palju suurem, kui praegu koolitusele jõuab, ning programmi tuleks täpsemalt sihitada. Sihtrühma paremaks ülesleidmiseks pakuti nt lasteaedu, kus õpetajad märkavad lastega toimuvat. Ka koduvisiidid oleks hea võimalus varakult kindlaks teha lastevanemaid, kes võivad edaspidi sekkumist vajada.

Märgiti, et kuna meil on praegu vaid üks riigi poolt pakutav vanemlusprogramm, siis soovivad KOV-id sinna suunata erinevaid abivajajaid. Suurtes KOV-ides on grupid ilmselt rohkem riskis perede kesksed ning väikestes KOV-ides on rohkem ennetuslik suund. Koolitusele satub ka vanemaid, kes ei saa koolitusest piisavalt kasu, nt suuremate isiklike probleemidega vanemad, kes vajaksid teist tüüpi sekkumist. Kui teenuste valik paraneb, on võimalik ka vanemlusprogrammi „Imelised aastad“ sihtrühm paremini paika saada.

Korraldajad kohalikul tasandil

Leiti, et KOV-e oleks võimalik rakendamisse praegusest veelgi rohkem kaasata. KOV-ide puhul, kes ei ole liitunud või on passiivsemad, võiks TAI ja SKA koostööd teha ning jagada osalevate KOV-ide häid kogemusi. Rohkem saaks [propageerida ennetustegevust kui vajalikku investeeringut tulevikku](#), millesse tuleks ka KOV-ide vahendeid panustada. Lisaks märgiti, et KOV-e on võimalik suunata laste ja perede heaoluprofiili kasutuselevõtmise kaudu, et nad suudaksid ise oma vajadustest lähtuvalt ette mõtelda ja eelarvet planeerida.

Laienemise soodustamiseks [võiks suuremal hulgal KOV-idel olla oma grupijuhid kohalikes keskustes töö](#)l. See hoiaks kokku raha, võimaldaks teha rohkem koolitusgruppe ühes KOV-is ning arendada pereteenuste süsteemi kohalikul tasandil. Lisaks pakuti, et võib-olla saaks laiendada korraldajate ringi ning pakkuda koolitust nt otse lasteaedade kaudu.

Rahastamisvõimalused

Mitmed intervjuudes osalenud väljendasid arusaama, et riigi toetuse najal ei ole võimalik kogu Eestit ära katta. Mahu kasvatamine TAI kaudu tähendaks ka järjest suuremat töötajate hulka instituudis. Ministeeriumi esindajad märkisid, et lähitulevikus riigieelarvest valdkonna ressursse ilmselt oluliselt ei suurendata, kui ei muutu vahekord tagajärgedega tegelemise ja ennetustöö vahel.

KOV-ide poolse rahastamise kohta esitati erinevaid seisukohti. Ühest küljest arvati, et universaalennetusliku lähenemise puhul võiks sekkumine olla KOV-i rahastada ning TAI poolt tuleks sel juhul tugipakett. Teisalt toodi välja, et saajaprotsendiliseks rahastamiseks ei ole KOV-id praegu veel valmis. Omavalitsuste võimekus on erinev ning nad seavad prioriteete erinevalt. Rikkamad omavalitsused saaks ka ise koolituste kulusid katta, kuid võimalused peaksid jääma ka nendele KOV-idele, kes ei leia selleks ressursse või ei saa veel ennetuse vajadusest piisavalt aru.

Leiti, et praegune rahastuse jaotus, kus poole kuludest katab TAI ja poole KOV, on olnud heas tasakaalus, et KOV-e motiveerida ja näidata programmi kasutegureid. Uue sekkumise sissetöötamise faasis on osaline riigipoolne rahastus tavapärane, samas ei saa pikemas perspektiivis tekitada sõltuvust riigi toetusest. Siit edasi tasuks [järg-järgult riiklikku rahastust vähendada](#). Võimalike rahastamise võimaluste kohta esitati järgmisi mõtteid.

- ✓ Kogu rahastus ei pea tulema vaid KOV-idelt, aga igas omavalitsuses võiks olla mõni koolitusgrupp, mida rahastab täies mahus KOV.
- ✓ Riigipoolse toetuse vähendamise kõrval võiks otsida viise, kuidas süsteemi omavalitsustes jätkusuutlikult juurutada ning milline lahendus on KOV-idele kõige soodsam (nt enda grupijuhid, kohalike keskuste kaasamine).

- ✓ Tuleks läbi mõtelda erinevad rahastamismudelid ja neid praktikas proovida, näiteks kombinatsiooni riigi, KOV-i ja lastevanemate panusest. Rahastajateks võiksid olla ka tööandjad või ettevõtjatest sponsorid.
- ✓ Sertifitseeritud grupijuhid võiksid saada õiguse ise vabal turul koolitada (nt enda organisatsiooni alt). Sellisel juhul on grupijuhi enda ülesanne rahastust leida ning selleks võimaluste tutvustamine võiks olla grupijuhtide väljaõppe üks osa.

Enamikes intervjuudes kerkis arutelus esile ka [võimalus, et lastevanemad ise tasuvad koolituse eest](#). Seda võiks mõtelda vanemate puhul, kes on koolitusest väga huvitatud ja kellel on selleks rahalisi võimalusi. Sellisel juhul saaks tekkida ka teenuseosutajad, kes pakuvad antud koolitust vabal turul. Selle kohta on hea näide Gordoni perekool, kus lastevanemad osalevad oma raha eest, kuna koolituse maine on hea. Kasutades ära vanemate suurt huvi ja andes neile võimaluse ise maksta, saab programmi laiemalt levitada ning kaotada arusaama, et tegemist on haruldase koolitusega, mida saavad vaid väljavalitud.

Kui vanemad ise maksta ei saa ja perel on probleeme, peaks koolitus olema jätkuvalt tasuta. See eeldab nii perede panustamise võimaluste kui ka probleemide taseme hindamist. Samuti võib kaaluda mitte kogu koolituse eest maksmist, vaid väiksemat osalustasu, mis on seotud eelkõige sellega, et lapsevanem tunneks enda vastutust ja käiks iganädalastel sessioonidel kohal.

Erinevate rahastamismudelite puhul peaks aga jätkuvalt [riiklikult rahastatuks jääma programmi kvaliteedi hoidmine, grupijuhtide väljaõpe ning uuringute ja hindamise pool](#). Seda koordineerivat rolli nähakse TAI-l. Mingi toetus ja korraldus riigi poolt peab säilima ka selleks, et programm välja ei sureks.

2.6.2 Veebikeskkond Tark Vanem

TAI poolt hallatav veebikeskkond Tark Vanem sai intervjueeritutel palju positiivset tagasisidet. Selles nähti [suurt kasu nii lastevanematele kui ka spetsialistidele](#). Kodulehekülje lähenemine lähtub lapsevanema positsioonist ja lapse vanusest ning on vanemat mõistev ja toetav. Info on konkreetne ja positiivselt sõnastatud ning leheküljel on lihtne orienteeruda. Targa Vanema veeb katab palju valdkondi ja on hästi struktureeritud, annab ülevaate, mida tähendab lapsevanemaks olemine ja pakub vanemaharidust.

Kuna selle veebikeskkonna taga on riik, on see usaldusväärne koht, kust lapsevanem saab õiget infot. Lastevanematel on võimalus iseseisvalt ja anonüümselt teemasid uurida. Lehekülg pakub ka võimalust küsida küsimusi, saada neile vastuseid ning lugeda vastuseid teiste vanemate esitatud küsimustele. Materjale saavad oma töös hästi kasutada ka spetsialistid.

Mõni intervjueeritu leidis, et Tark Vanem on saanud head meediakajastust, valdavalt aga arvati, et lehekülg ei jõua sihtrühmani veel piisavalt hästi. Spetsialistid jagavad oma töö käigus vanematele sealset infot, aga inimesed ise ei pruugi lehekülge üles leida. Ilmselt vaatavad seda rohkem teadlikumad vanemad, kes oskavad ka paremini infot otsida. Seetõttu on oluline [tekitada Targa Vanema veebikeskkonnale laiem kõlapind](#), pakkuda infot aktiivsemalt ja suunata vanemaid seda keskkonda kasutama.

Sisu edasiarendamiseks pakuti mitmeid ideid.

- ✓ Valdkondade alla võiks lisada ka teemad erinevate perekonna tüüpide kohta: hoolduspered, lahutavad vanemad, kärgpered jne.
- ✓ Leheküljel võiks olla rohkem videoid ja kuulamismaterjali (sh mujalt juurde otsitud materjale).
- ✓ „Imeliste aastate“ koolitus on väga kasulik, aga valdav osa vanemaid seda ei saa. Võib-olla on võimalik Targa Vanema lehekülje kaudu anda edasi koolitusega seotud praktilisi näpunäiteid ja nt pakkuda võimalust ise veebis teemasid läbi proovida.
- ✓ Võiks luua tööriistu, mida spetsialistid saaksid oma töös kasutada, et suunata vanemaid selle lehekülje kaudu ise õppima.

- ✓ Tegeleda saaks ka mobiiliäpi arendamisega, et lehekülg ennast ise vanematele aktiivselt meelde tuletaks. Äpi kaudu jõuaks lapse vanusega seotud teave vahetult vanema taskusse ning Targa Vanema infot saaks siduda lastevanemate konkreetsete vajadustega, sh teenuste võimalustega.
- ✓ Targa Vanema veebi kaudu võiks kaasata rohkem partnereid, kes saaks leheküljele ka sisu luua, kuna praegu on info tükeldatuna erinevates kohtades laiali. Lisaks koolituste pakkujatele on lastevanematele suunatud plokk nt ka Politsei- ja Piirivalveameti ning Transpordiameti liikluskasvatuse leheküljel. Targast Vanemast võiks saada lehekülg, kust lastevanemad kõigepealt infot otsima lähevad.

2.6.3 Valdkondadevaheline koostöö instituudis

TAI esindajad vastasid ka küsimustele, kui oluline on praegu instituudis vanemluse valdkond, millised on kokkupuuted teiste teemadega ja koostöövõimalused teiste keskustega TAI-s.

Märgiti, et vanemluse valdkonnal on TAI sees hea maine, kuid see ei kuulu prioriteetsete teemade hulka, kuivõrd tervisedenduse ja üldise heaolu teemad ei ole esmased. Rohkem paistavad silma uimastitarvitamisega (narkootikumid ja alkohol) seotud sekkumised, HIV ennetus ning personaalmeditsiini arendamine. Samas aga täheldati, et valdkondi ei saa sel viisil pingeritta panna, kuna need ei ole omavahel võrreldavad (ja palju sõltub rahastusest). Vanemluse teema puhul ei teki ka suuri kriise, mis tõmbavad palju tähelepanu ja nõuavad kiiret tegutsemist. Vanemluse toetamise valdkond on uuem arengusuund ning seda [saaks rohkem esile tuua nii TAI-s kui ka ühiskonnas tervikuna](#). Märgiti, et huvi on olemas ja lastevanemad on valmis teema käsitlemiseks ehk pinnas on soodne edasiseks arenguks.

Kõige ilmsemad koostöökohad TAI-s on koolituskeskuse ning tervise ja heaolu edendamise keskuse (THEK) vahel, kuna mõlemas üksuses on otseselt vanemlusega seotud tegevusi. Selgelt tuli aga esile arusaam, et [vanemlusel on kokkupuude kõigi TAI valdkondadega](#) – toitumine, liikumine, uimastid jne. Paljudes valdkondades on võimalik sõnumeid koostada nii, et need kõnetaksid ja aktiveeriksid lastevanemaid, nt millised on vanemate mured laste toitumisega, kuidas vanem märkab, et laps on hakanud uimasteid tarvitama jne. Samas ei ole seda sihtrühma seni süsteemselt teiste valdkondade tegevusplaanidesse lisatud. Tuleks rohkem soodustada ühise inforingi tekkimist keskuste vahel ning koostöös planeerimist. Kui kõik teemad ja vajadused ühisele pildile kokku võtta, saab analüüsida, kus need omavahel kattuvad, milliste teemade puhul on lähenemine laiem ehk sihtrühmapõhine ning kus kasutada probleemikeskseid lahendusi. Veel leiti, et TAI-s peaks paremini kokku saama teadmised sihtrühma kohta, uuringute andmed ja turundus.

Ka THEK-i sees saaks teemasid omavahel rohkem kokku siduda. Nt VEPA Käitumisoskuste Mäng ja vanemlusprogramm „Imelised aastad“ on praegu eraldiseisvad tegevused, aga võiksid moodustada terviku läbi liikumise lapse ühest vanuserühmast teise. Peaks tekkima terviklik vaade lapse heaolule ja toetamisele nii kodu kui ka haridusasutuste poolt. Lisaks tegeleb THEK töökoha tervisedendusega. Töökeskkonnaga seotud vaimne tervis jm tegurid on lastevanemate heaolu seisukohalt olulised. Töötajad võiksid saada vanemluse teemal nõuandeid ja infot ka oma organisatsiooni kaudu.

2.6.4 Arenguvajadused

Eraldi uuriti selle kohta, milliseid teemasid peaks TAI vanemluse valdkonnas lähiaastatel arendama ja juurde tekitama. Arvamused on otseselt seotud vanemluse valdkonna kui terviku vajadustega, mida on peatükis 2.4 täpsemalt lahti kirjutatud. Esitatud ettepanekud on järgmised.

- ✓ Praeguste tegevuste (vanemlusprogramm „Imelised aastad“ ja Targa Vanema lehekülg) [mahtude ja mastaabi oluline suurendamine](#).
- ✓ Uute [mastaapi tagavate tegevussuundade arendamine](#), nt lühikoolitused, kohalikud toetust ja teenuseid pakuvad keskused.

- ✓ Veel sekkumistega **katmata sihtrühmade lisamine**, nt lapseootel ja väikelaste vanemad, teismeliste vanemad. Siia alla kuulub ka pereõdede ja ämmaemandate kodukülastuste teema tõstatamine ja süsteemi arendamisele kaasa aitamine.
- ✓ Vanemluse ja kodukeskkonna kaudu **tähelepanu pööramine kõige rohkem eluaastaid nõudvatele terviseteemadele**, nt vaimne tervis, ülekaal ja vigastused (need teemad vajavad suuremat tähelepanu ka TAI-s tervikuna).
- ✓ Laste ja peredega tegelevate erinevate **spetsialistide arendamine** vanemluse teemal.
- ✓ Erinevate teenuste omavahelise **integreerituse suurendamine**, valdkonnaga tegelemine tervikuna.
- ✓ Erinevate **rahastamismudelite väljamõtlemine ja katsetamine** jätkusuutlikkuse tagamiseks.
- ✓ **Koostöö arendamine** ülikoolidega nii uuringute, lahenduste leidmise kui ka õppekavade suunal. Koostöö arendamine Haridus- ja Teadusministeeriumiga, et haridusasutustesse jõuaks vanemluse teema laiemalt sisse.
- ✓ Vanemluse teemade esiletõstmine ühiskonnas ja **teavitustöö**.

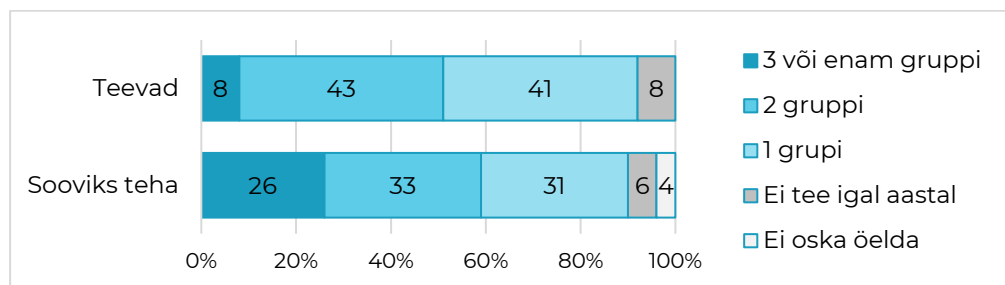
3 Kohalike omavalitsuste esindajate küsitluse tulemused

3.1 Vanemlusprogrammi „Imelised aastad“ pakkumine

Koolituste korraldamine

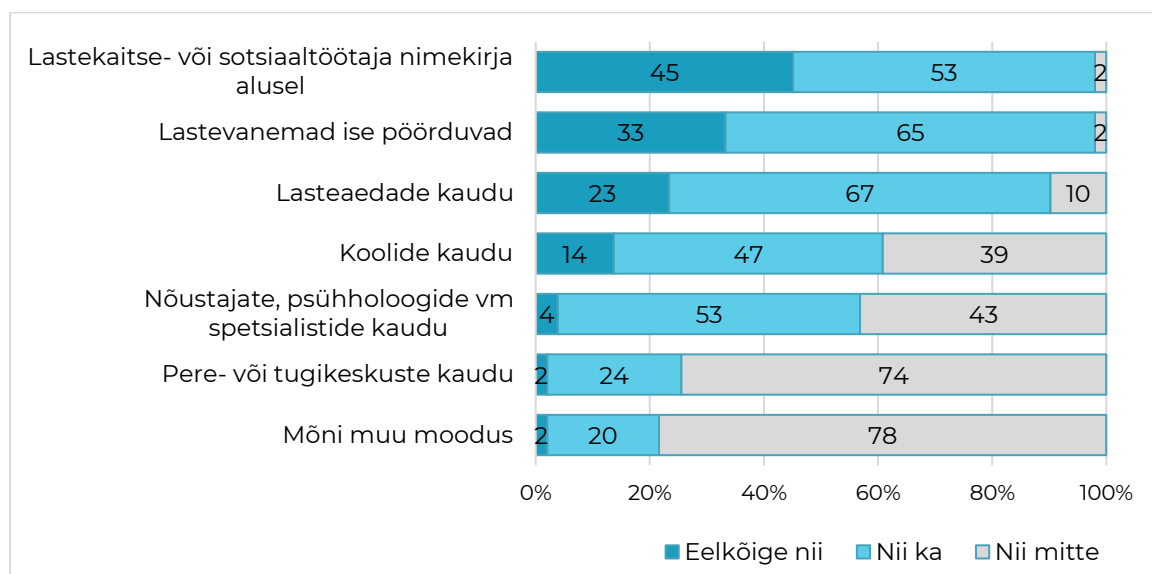
Vanemlusprogrammi „Imelised aastad“ koolituste korraldamise kohta uuriti KOV-ide esindajatelt nii praegust olukorda kui ka soove ja vajadusi edaspidiseks.

Umbes pooled KOV-idest on (viimastel aastatel) korraldanud aastas vähemalt kaks „Imeliste aastate“ koolitusgrupp ja alla kümnendiku on neid, kes ei tee igal aastal koolitust. [KOV-id on valmis korraldama senisest rohkem koolitusgrupe](#). Neljandik KOV-idest sooviks aastas teha vähemalt kolm „Imeliste aastate“ koolitust, aga täna teeb nii palju koolitusi alla kümnendiku (vt joonis 1).

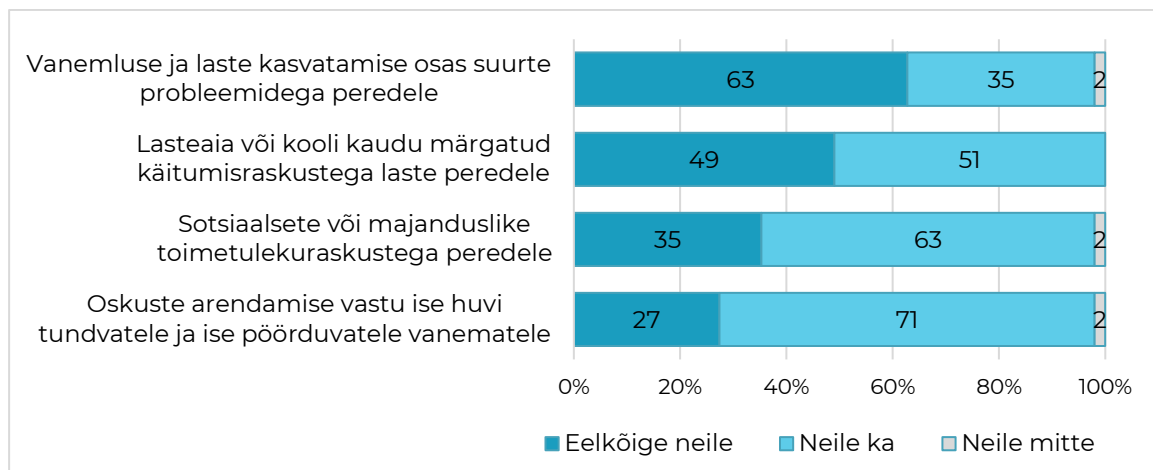
Joonis 1. Aastas toimuvate ja soovitud koolituste arv (%)

Koolitusgruppidesse leitakse lastevanemaid erineval viisil. Vähemalt 90% vastanud KOV-idest kasutab selleks lastekaitse- või sotsiaaltöötaja nimekirja, lasteaedu või vanemate endi pöördumist omavalitsusse. Üle poole teevad seda ka koolide või spetsialistide (nagu nõustajad, psühholoogid) kaudu (vt joonis 2). Mõne muu mooduse all nimetatakse eelkõige info levitamist koolituse algamise kohta sotsiaalmeedias, kodulehel vmt.

Joonis 2. Lastevanemate koolitusgruppi leidmise viisid (%)

KOV-ide esindajad leidsid, et edaspidi sooviks nad „Imeliste aastate“ koolitust pakkuda eelkõige peredele, kellel on vanemluse ja laste kasvatamise osas suured probleemid, ning haridusasutuste kaudu märgatud käitumisraskustega laste vanematele (vt joonis 3).

Joonis 3. Sihtrühmad, kellele soovitakse edaspidi koolitusi pakkuda (%)

82% omavalitsustest on viimastel aastatel kasutanud koolituste korraldamiseks piirkondlikke grupijuhte (kes saavad teha grupe erinevates KOV-ides) ning 18% enda omavalitsuse grupijuhte (kes on KOV-i poolt väljaõppesse saadetud ja seotud nt mõne kohaliku keskusega). Iga viies KOV-i esindaja (18%) märkis, et nad sooviksid enda omavalitsusse grupijuhte, kuna neid veel ei ole või praegustest ei piisa. Ülejäänud soovivad jätkata piirkondlike grupijuhtidega või piisab olemasolevatest KOV-i enda grupijuhtidest.

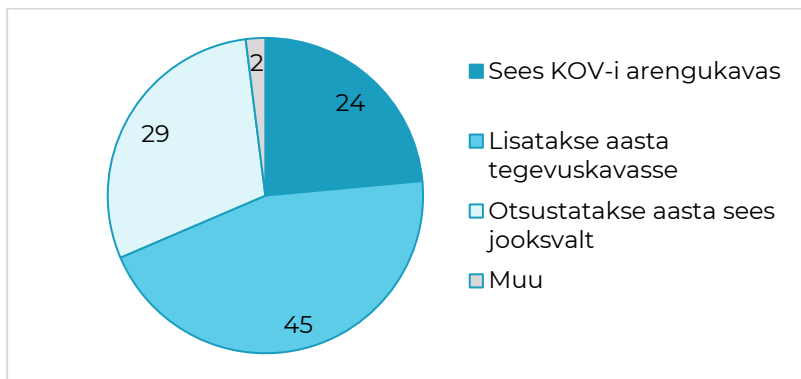
Koolituste planeerimine ja rahastamine

Praegu rahastatakse „Imeliste aastate“ koolitusi TAI ja KOV-ide koostöös, kus poole kuludest kompenseerib instituut ja teine pool tuleb omavalitsuse eelarvest. 92% KOV-ide esindajatest märkisid, et nende omavalitsus sooviks jätkata samal viisil, ning 4% oli neid, kes oleks valmis KOV-i panust suurendama. 4% märkisid, et ei oska vastata.

Vastajatel paluti kommenteerida, mis mõjutab omavalitsuse valmisolekut „Imeliste aastate“ koolitustesse rahaliselt panustada. Tähelepanu, et koolituste finantseerimisel on takistuseks eelarvevahendite nappus ja KOV-i muud kohustused sotsiaalvaldkonnas (toetused, kohustuslikud teenused jm). Mõned vastajad märkisid ka koolituse suurt maksumust, mistõttu riigi osaline toetus aitab kaasa.

Küsitati ka selle kohta, milliseid lisavõimalusi KOV-is nähakse „Imeliste aastate“ koolituste rahastamiseks. Kõige rohkem mainiti lastevanemate omaosalust. Ühe võimalusena toodi välja ka fonde ja projektipõhist rahastamist. Mõni üksik lisa erasektori poolse sponsorluse võimaluse. Mitmed aga nentisid, et nad praegusele rahastamisviisile alternatiive ei näe.

Iga neljas KOV on vanemlusprogrammi „Imelised aastad“ sisse kirjutanud omavalitsuse mitme aasta pikkusesse arengukavasse. Ülejäänutest enamik lisab koolitusgruppe aasta tegevuskavasse, otsustades ühe aasta kaupa. Alla kolmandiku otsustab aasta sees jooksvalt, kas osaletakse järgmisel TAI poolt korraldatud KOV-ide konkursil koolituste läbiviimiseks (vt joonis 4). Vastuse „muu“ täpsustuseks märkis üks vastaja, et väikese rahvaarvuga omavalitsuses otsustatakse lastevanemate vajaduste järgi.

Joonis 4. „Imelised aastad“ koolituste korraldamise üle otsuste tegemise viisid (%)

Veebikeskkond Tark Vanem

Lisaks vanemlusprogrammi tegevustele küsiti KOV-ide esindajatelt lühidalt ka TAI poolt hallatava veebikeskkonna Tark Vanem kohta. Kõik ankeedile vastanud KOV-ide esindajad teadsid Targa Vanema lehekülge. 80% olid seda ise korduvalt külastanud, 16% olid leheküljel käinud ühe korra ning 4% olid küll Targa Vanema leheküljest kuulnud, aga ei olnud sellega ise tutvunud.

Järgnevalt paluti vastajatel hinnata, kui vajalikuks nad seda veebikeskkonda peavad. 7-pallise skaala keskmine oli 6,6 ning 86% andis maksimaalse hinnangu 6–7 palli. Ülejäänud 14% märkisid 4–5 palli ja sellest madalamaid hinnanguid ei esinenud. **92% KOV-ide esindajatest olid oma igapäevatoõ käigus Targa Vanema lehekülge soovitanud** (nt teavitanud sellest kohalikke keskusi, spetsialiste või vanemaid), sh kolmandik olid seda teinud palju kordi.

Küsimisi ka selle kohta, mida TAI saaks teha, et Targa Vanema lehekülge kohalikul tasandil rohkem teatakse ja kasutatakse. Lahtistes vastustes mainiti enam reklaami tegemist (sh kohaliku meedia ja sotsiaalmeedia kaudu), info jagamist haridusasutuste kaudu ja spetsialistide koolitustel.

3.2 Vanemluse toetamine omavalitsustes

Vanemluse valdkonna kohta küsiti KOV-ide esindajatelt ka laiemalt ehk milliseid teenuseid omavalitsuses pakutakse ja milliseid vajadusi nähakse.

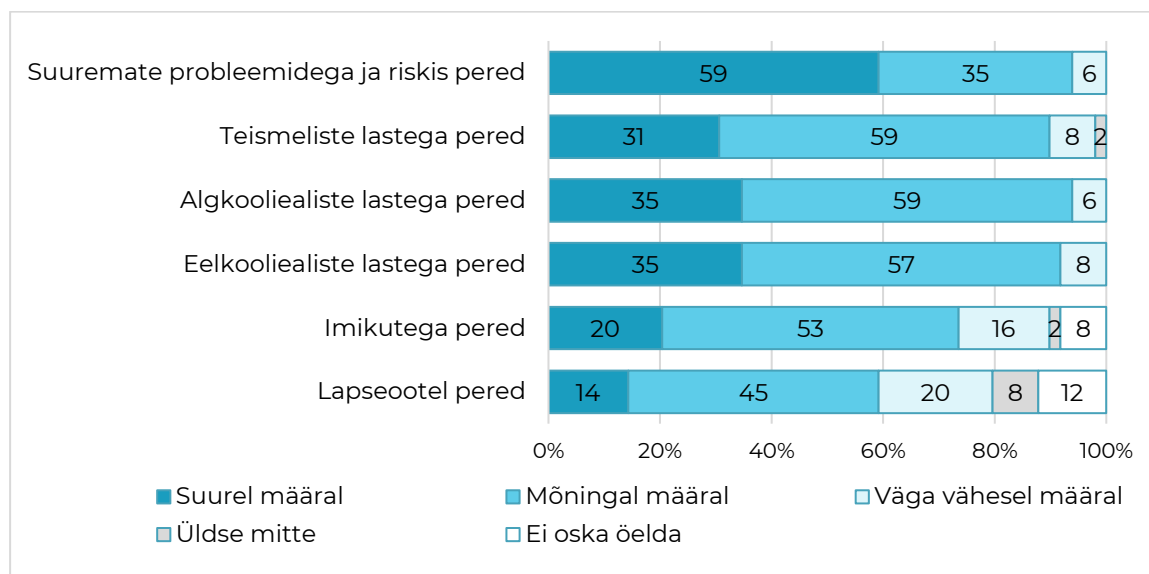
Praegused tegevused ja teenused

Vastajate hinnangul on nende KOV-is vanemluse teemadega tegelemine oluline (võrreldes muude sotsiaal-, tervise- ja haridusvaldkonna teemadega). 7-pallisel skaalal antud hinnangute keskmine oli 6,5 ning 86% märkis maksimaalse vastuse 6–7 punkti. **Kolmandikus KOV-ides (31%) on vanemluse teema omavalitsuse arengukavas sees olulisel määral ning pooltes (49%) vähesel määral.** Viidikus KOV-ides vanemluse teema arengukavas ei kajastu.

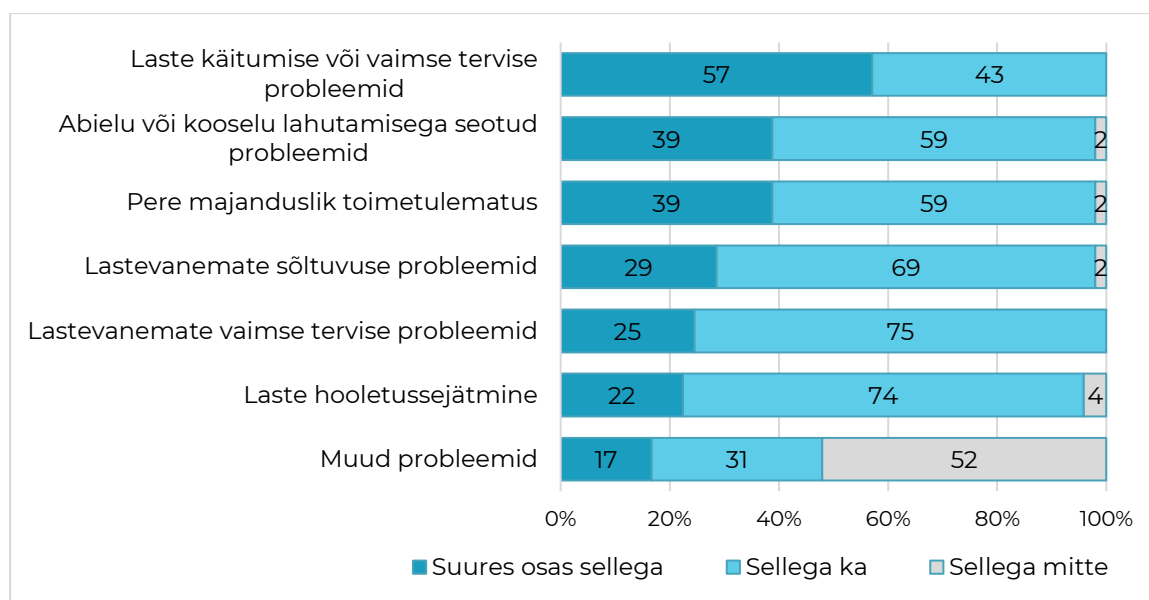
Kõige enam toimub KOV-ides info jagamist lasteaedades, koolides või perearstide kaudu. Lisaks pakutakse psühholoogilist nõustamist, pereteraapiat, perelepituse teenust ning beebi- või perekooli koolitusi. Nende võimaluste olemasolu KOV-is märkis üle poole vastanutest, sh info jagamist haridusasutuste kaudu ja psühholoogilist nõustamist üle 80% vastanutest. Ligi pooltes KOV-ides (47%) korraldatakse ka muid koolitusi peale vanemlusprogrammi „Imelised aastad“. Seejuures märgiti kõige enam koolitusi lasteaedades ja koolides ning Gordoni perekooli.

Kõige rohkem on KOV-ides toetuse, nõuande või info saamise võimalusi suuremate probleemidega ja riskis peredele ning kõige vähem lapseootel või imikutega peredele (vt joonis 5). Riskis perede puhul tuleb enam tegeleda laste käitumise või vaimse tervise probleemide, pere majandusliku toimetulematuse ning abielu või kooselu lahutamisega

seotud muredega (vt joonis 6). „Muude probleemide“ all toodi enam esile koolikohustuse mittetäitmist ning perevägivalda ja väärkohtlemist.

Joonis 5. Toetuse, nõuande ja info saamise võimaluste olemasolu erinevate sihtrühmade jaoks (%)

Joonis 5. Teemad, millega tuleb tegeleda riskis perede puhul (%)

Uuriti ka selle kohta, millised lastevanemad küsivad ise omavalitsuses infot vanematele mõeldud teenuste või koolituste kohta ja soovivad neis osaleda. Ülekaalukalt kõige enam mainiti haritumaid ja teadlikumaid lastevanemaid (80%). Umbes kolmandik vastajatest märkis ka majanduslikult heal järjel peresid, esimese lapsega nooremaid vanemaid, suurema pere vanemaid ning üksikvanemaid.

Vajadused vanemluse valdkonnas

KOV-ide esindajad leidsid, et lastevanemate toetamise teemal vajaks täienduskoolitust erinevad spetsialistide grupid. Kõige rohkem märgiti kooli- ja lasteaiaõpetajaid (86–88%), aga ka lastekaitse- või sotsiaaltöötajaid (74%) ning perearste või -õdesid (61%).

Lahtiste vastuste vormis küsiti vastajatelt selle kohta, kellele suunatud ja milliseid teenuseid, programme või koolitusi KOV-is lastevanemate toetamiseks juurde oleks vaja ning milline võiks vanemate toetamisel olla KOV-i roll ja TAI roll.

Kõige suuremat vajadust nägid KOV-ide esindajad programmide ja teenuste järele koolieas ja teismeliste laste vanematele. Selles vanuses lastega võivad suhted keeruliseks minna, tekib kokkupuude uimastitarvitamisega ning osal vanematel puuduvad oskused toimetulemiseks. Rohkem märgiti ka vajadust erinevate nõustamiste, teraapiate, perelepituse jmt teenuste järele.

KOV-ide rollina nähakse eelkõige perede toetamist ja suunamist, erinevate teenuste kättesaadavuse tagamist ja koolituste pakkumist. Lisaks mainiti nõustamiste pakkumist, ennetustööd, teavitustegevust ning valdkonna eestvedaja või koordineerija rolli.

TAI ülesandena nähakse kõige rohkem erinevate programmide, koolituste jm võimaluste väljatöötamist või Eesti jaoks kohendamist ning pakkumist. Rohkem mainiti ka vastutust rahastamisel või kaasrahastamisel ning teavitustöö tegemist. Mõni nimetas ka KOV-ide nõustaja ja toetaja rolli.

